

ARBITRABILITATEA LITIGIILOR ÎN MATERIE DE SOCIETĂȚI COMERCIALE

Cristina MARTIN
arbitru, avocat

Articolul analizează criteriile de arbitrabilitate a litigiilor în materie de societăți comerciale prin prisma legislației Republicii Moldova, dar și sub aspect comparativ, a prevederilor legale ale altor state. Sunt scoase în evidență normele interpretative conținute în legislația națională, fiind aduse exemple de soluții aplicate în alte state pentru evitarea interpretărilor contradictorii.

Cuvinte-cheie: *curtea de arbitraj; arbitrabilitate; criterii de arbitrabilitate; litigii comerciale; clauza arbitrală; societăți comerciale.*

ARBITRATION OF DISPUTES IN COMMERCIAL SOCIETY

The article analyzes the arbitrability criteria for the disputes related to commercial companies in the light of the legislation of the Republic of Moldova, but also in comparison with the legal provisions of other states. The interpretative rules contained in the national legislation are highlighted, by listing examples of solutions applied by other states in order to avoid contradictory interpretations.

Keywords: *arbitration court; arbitrability; criteria of arbitrability; commercial disputes; arbitration clause; business entities.*

Având în vedere multiplele avantaje ale arbitrajului, se urmărește o tendință, inclusiv în Republica Moldova, de a referi litigiile existente sau viitoare spre soluționare instanțelor de arbitraj. Voința părților, materializată în Convenția de arbitraj reprezintă factorul primar și, de cele mai dese ori, decisiv pentru determinarea modalității de soluționare a litigiului: judiciară sau arbitrală. În contextul reglementării accesului liber la justiție, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stabilește că doar în cazul încheierii unei convenții arbitrale părțile pot evita adresarea în instanța de judecată [1].

Totuși, chiar dacă acordul de voință al părților este esențial pentru procedura arbitrală, chiar și în prezența unei clauze arbitrale, s-ar putea întâmpla ca litigiul să fie deferit instanței de judecată. Aceasta se

întâmplă când instanța de arbitraj nu are competența de a soluționa litigiul, sau, altfel zis, litigiul nu este arbitrabil. Arbitrabilitatea depășește voința părților, fiind de competența statelor să decidă care litigii sunt capabile a fi soluționate de instanța de arbitraj și care nu, indiferent de dorința părților [2] sau, cum este foarte bine menționat în literatura de specialitate, arbitrabilitatea „determină punctul în care exercițiul libertății contractuale ia sfârșit și în care începe misiunea publică de a judeca” [3].

Având în vedere faptul că nu există un concept al arbitrabilității unificat la nivel internațional, legile naționale deseori impun anumite restricții sau limitări privind litigiile care pot fi deferite arbitrajului. De exemplu, statelor sau entităților publice li s-ar putea interzice semnarea convențiilor arbitrale în

general, sau acestea ar putea necesita anumite permisiuni sau coordonări în acest sens. Alături de restricțiile referitoare la subiecți (*arbitrabilitate subiectivă*) sunt limitările ce se referă la obiectul litigiului (*arbitrabilitate obiectivă*). De esența acestor litigii țin anumite aspecte specifice, ce creează impresia că doar instanțele de stat ar trebui să le soluționeze. Un exemplu clasic, recunoscut, este legea penală care, datorită scopului educativ și efectului sancționator al acesteia, nu poate fi lăsată în competența unei justiții private și, în general, este de competența instanțelor de stat [4]. Distinct de acestea, se mai poate observa o a treia perspectivă [5], care dă relevanță situațiilor în care anumite texte legale prevăd competența exclusivă a instanțelor judecătorești pentru anumite litigii care, prin prisma prevederilor generale, s-ar încadra totuși în categoria litigiilor arbitrabile [6].

Aceste litigii nu pot fi soluționate de instanțele de arbitraj. Restricțiile principiului autonomiei de voință sunt justificate de manifestarea politicii de stat pe plan național sau internațional. Astfel, Convenția de arbitraj ce se va referi la asemenea litigii nu va fi considerată valabilă și, respectiv, nu va putea fi aplicată, iar Tribunalul arbitral sesizat cu un asemenea litigiu trebuie să decidă că este incompetent a-l soluționa.

Rațiunea unor atare derogări este diversă, fie bunăoară că în cazul anumitor litigii/dispute legiuitorul a determinat expres parcurgerea unor proceduri prealabile (unice), fie că altele sunt indisolubil legate de aparatul statal, necesitând astfel implicarea directă și nemijlocită a instanțelor judecătorești (ca organe ale statului prin intermediul cărora se înfăptuiește justiția și se exercită puterea judecătorească) [7].

Litigiile comerciale, în general, sunt considerate a fi arbitrabile, cu unele excepții specific jurisdicționale. În pofida tendinței la nivel mondial de a extinde lista litigiilor arbitrabile, legile naționale totuși diferă de la una la alta. Anumite litigii care nu sunt arbitrabile conform legilor unei țări, sunt arbitrabile într-o

altă țară, unde interesele acoperite de Convenția arbitrală sunt considerate mai puțin „importante” sau „riscante” pentru stat. Unul din exemplele ilustrative ar putea fi litigiile legate de corupție, care de cele mai dese ori apar în legătură cu contractele de achiziție publică [8], acestea fiind caracteristice unor țări cu un nivel sporit de coruptibilitate în sistemul public. Cu titlu de exemplu, la fel, pot fi numite: unele contracte de asigurare (ex. Sidney și Bruxelles), unele drepturi de proprietate (ex. în Buenos Aires), unele contracte cu consumatorii (ex. în Dubai și Hong Kong), unele chestiuni legate de proprietatea intelectuală (ex. Londra și Sidney), chestiuni legate de insolvabilitate (ex. în Sidney), litigii legate de chestiuni publice (ex. în Moscova) [9]. În acest context, este foarte important să fie determinată corect legea care va governa aspectele legate de arbitrabilitate.

Legislația Republicii Moldova reglementează modul de soluționare a litigiilor în arbitraj prin două legi separate, aplicabile în funcție dacă litigiul este intern sau internațional: Legea cu privire la arbitraj [10] și Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional [11], ambele fiind adoptate la 22.02.2008.

Astfel, Conform Legii cu privire la arbitraj, poate face obiectul unei convenții arbitrale **orice drept patrimonial**, iar o convenție arbitrală cu privire la drepturi nepatrimoniale poate avea efecte juridice în măsura în care părțile sunt îndreptățite să încheie o tranzacție cu privire la obiectul aceluși litigiu.

Totodată, legea exclude în mod expres din lista litigiilor arbitrabile, chiar dacă unele din acestea au un pronunțat caracter patrimonial și/sau părțile ar putea încheia o tranzacție cu referire la ele:

- (a) pretențiile care țin de dreptul familiei;
- (b) pretențiile izvorâte din contractele de locațiune (chirie) a încăperilor de locuit, inclusiv litigiile cu privire la încheierea, validitatea, încetarea și calificarea unor astfel de contracte și
- (c) pretenții și drepturile patrimoniale cu privire la locuințe.

Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional stabilește că prin acordul părților se remit spre soluționare în arbitraj comercial internațional:

a) litigiile care decurg din raporturi contractuale civile și din alte raporturi juridice izvorâte din executarea contractelor comerciale internaționale și din alte relații economice internaționale, dacă sediul a cel puțin unei părți se află în afara Republicii Moldova;

b) litigiile apărute între întreprinderi cu investiții străine și asociații, organizații internaționale fondate pe teritoriul Republicii Moldova, litigiile dintre participanții lor, precum și litigiile dintre aceștia și alte subiecte de drept ale Republicii Moldova.

Ambele acte legislative, de asemenea, stabilesc că nu vor fi arbitrabile litigiile deferite instanței de judecată de alte legi.

Având interes pentru arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale (numite în literatura de specialitate străină și litigii corporative) și analizând prevederile de mai sus prin prisma subiectului interesat, constatăm că *de principiu* litigiile în materie de societăți comerciale, nefiind expres excluse, sunt arbitrabile. Totodată, pentru determinarea arbitrabilității litigiului în materie de societăți civile, de rând cu alte litigii, trebuie să fie aplicate două filtre universale, numite în literatura de specialitate criterii de arbitrabilitate [12]. Primul filtru reprezintă natura juridică a dreptului litigios. Regula generală este ca acesta trebuie să fie patrimonial (*caracterul patrimonial al litigiului*). Dacă totuși nu este patrimonial, părțile ar trebui să aibă posibilitatea încheierii unei tranzacții (*tranzacționabilitatea dreptului ce face obiectul litigiului*). Al treilea filtru reprezintă legislația specială, care atribuie soluționarea litigiului respectiv în competența instanțelor de judecată [13].

Trecând prin primele două filtre, oricum rămânem cu semn de întrebare de fiecare dată când avem să determinăm dacă un litigiu sau altul în materie de societăți comerciale este sau nu arbitrabil. Legea nu

prezintă o listă, cel puțin orientativă, a litigiilor arbitrabile sau nearbitrabile în domeniu, lăsând de fiecare dată loc pentru interpretare. Această situație creează riscuri de desființare a hotărârilor arbitrale, și în consecință un impact negativ asupra mediului de afaceri, cu toate componentele aferente acesteia (locuri de muncă, defalcări în bugetul de stat etc.).

Reforma legislației arbitrale, care a avut loc în Federația Rusă la sfârșitul anului 2015, a avut drept scop clarificarea întrebărilor legate de litigiile corporative [14]. Astfel, a fost stabilită o listă de litigii nearbitrabile, printre care:

- litigii privind convocarea adunării generale a membrilor persoanei juridice;

- litigii ce decurg din activitatea notarilor privind autentificarea tranzacțiilor cu părțile sociale în capitalul social al societăților cu răspundere limitată [15];

- litigiile legate de contestarea actelor juridice nenormative, a hotărârilor și (in)acțiunilor organelor de stat (centrale și locale), altor organe, organizații, împuternicite cu atribuții ale organelor de stat, persoane cu funcții de răspundere;

- litigiile în raport cu societățile comerciale, care au o importanță semnificativă pentru securitatea și apărarea statului;

- litigii în legătură cu aplicarea prevederilor privind procurarea și răscumpărarea de către societatea pe acțiuni a acțiunilor plasate;

- litigii în legătură cu aplicarea prevederilor privind procurarea a mai mult de 30 procente de acțiuni ale societății de interes public;

- litigii în legătură cu excluderea participanților persoanelor juridice.

Deși nu soluționează *definitiv* problema determinării litigiilor corporative ca fiind arbitrabile sau nu, iar pe alocuri este discutabilă, totuși credem că stabilirea unei liste exhaustive a litigiilor nearbitrabile reprezintă un salt înainte. Saltul este și mai apreciat având în vedere stabilirea de către legiuitorul rus a

unei liste deschise de litigii calificate ca fiind litigii corporative. Printre acestea se numără:

- constituirea, reorganizarea și lichidarea entității;
- cerințele asociațiilor/acționarilor privind recuperarea prejudiciilor de către entitate;
- cerințele asociațiilor/acționarilor privind nulitatea tranzacțiilor cu participarea entității;
- relațiile civile (nu cele de muncă) cu administratorii, în special ce se referă la numire, destituire și răspundere;
- contracte cu privire la guvernarea corporativă;
- chestiuni cu privire la acțiuni;
- deciziile privind nulitatea rezoluțiilor organelor de conducere;
- alte litigii arbitrabile.

Doctrina a considerat arbitrabile [16], cu mici excepții [17], litigiile cu privire la transferul de acțiuni sau părți sociale, acestea având ca obiect exclusiv raporturile patrimoniale dintre asociați cu privire la care se poate încheia o tranzacție.

La fel, pentru autor n-ar trezi dubii nici arbitrabilitatea litigiilor apărute între asociați în legătură cu constituirea, funcționarea și încetarea activității societății comerciale, cu condiția că litigiul „filtrat” conform criteriilor universale este generat de încălcarea prevederilor actului constitutiv sau un alt act încheiat între asociați, care conține clauza de arbitraj, iar acțiunea a fost depusă de unul dintre asociați. Chiar dacă literatura de specialitate conține opinii similare [18], totuși având în vedere stipulațiile legislației în materie de societăți comerciale, arbitrabilitatea acestei categorii de litigii în Republica Moldova devine discutabilă.

Astfel, Legea RM privind societățile cu răspundere limitată prevede că „Hotărârile adunării generale a asociațiilor adoptate cu încălcarea legii sau a actului de constituire pot fi declarate nule de către instanța de judecată” [19]. În aceeași ordine de idei, Legea cu privire la societățile pe acțiuni prevede că

competența instanței de judecată pentru cererile în vederea considerării că fondarea societății nu a avut loc, de anulare a tranzacțiilor de proporții sau a celor cu conflict de interese aprobate de societate, precum și alte cereri pentru apărarea drepturilor și intereselor sale [20].

În contextul deferirii exprese de către legea specială a litigiului către instanța de judecată, credem că suntem în prezența unei situații necesară de clarificat. Legislația Republicii Moldova conține mai multe prevederi exprese, conform cărora unele categorii concrete de litigii se examinează în instanțe judecătorești. Aceste prevederi *inter alia* sunt incluse în: Codul civil al Republicii Moldova [21], legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [22], Codul navigației maritime comerciale al Republicii Moldova [23], Codul muncii al Republicii Moldova [24], legea cu privire la gazele naturale [25], Legea cu privire la energia electrică [26], Legea privind piața produselor petroliere [27].

Toate acestea și alte asemenea prevederi se încadrează perfect în principiul fundamental de acces la justiție stabilit în art. 20 din Constituția Republicii Moldova. Ele se încadrează și în norma din art.10 (1) Cod civil al Republicii Moldova, potrivit căreia apărarea drepturilor civile încălcate se face pe cale judiciară. Totodată, nicio normă din Constituția Republicii Moldova sau Codul civil nu menționează arbitrajul. Zeci sau poate și sute alte acte normative (inclusiv cele menționate mai sus) vorbesc despre competența instanțelor judecătorești de a soluționa litigiile civile în sens larg și nu menționează arbitrajul. Aceasta însă nu exclude arbitrajul ca și cale alternativă de soluționare a litigiilor, fapt confirmat și prin două acte legislative dedicate expres arbitrajului, dar și strategiei statului în domeniul justiției.

Or, prevederile art.20 din Constituție sunt similare celor din art.6 paragr.1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului [28], iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat „cu valoare de princi-

piu” că, la aplicarea art.6 paragr.1 din Convenție, nu interesează natura dispoziției legale după care litigiul urmează a fi soluționat (civilă, comercială, financiară, fiscală etc.) și nici natura autorității competente în materie (jurisdicție de drept comun, jurisdicție administrativă, jurisdicție corporatistă, organ administrativ etc.); singurul lucru care interesează este „caracterul dreptului în discuție” [29]. Prin urmare, susținem opinia specialiștilor în domeniu [30], care afirmă că dacă în contextul judecării cauzelor privind „drepturile și obligațiile cu caracter civil” Curtea tratează noțiunea de „instanță independentă și imparțială instituită de lege” în sens larg, există toate temeiurile pentru ca jurisdicția arbitrală să fie privită ca o instituție, căreia i se delegă prin lege funcția de a judeca litigiile vizate în acordurile încheiate între părțile respectivelor litigii.

Așadar, indicarea în lege a competenței instanțelor judecătorești de a soluționa litigiile civile în sensul larg nu ar trebui să aibă vreun impact asupra arbitrabilității lor. Credem că indicarea expresă în art. 10 (1) Cod civil a căii judiciare de soluționare litigiilor civile în sens larg se înțelege ca fiind posibilă soluționarea litigiilor în aceeași materie civilă și pe cale arbitrală (prin încheierea convenției arbitrale). Urmând această logică, aceeași interpretare va fi aplicată și în alte cazuri, când legea stabilește instanța de judecată ca și autoritate competentă pentru soluționarea litigiilor. Această interpretare extensivă, totodată, creează riscul că vor fi considerate arbitrabile și litigiile care prin obiectul lor nu pot fi arbitrabile. În această ordine de idei, pentru a elimina competența arbitrajului asupra unor categorii de litigii civile în sens larg, considerăm că legea trebuie să prevadă în mod expres litigiile respective, așa cum este prevăzut în art. 3 (1) din Legea cu privire la arbitraj (litigiile privind drepturile nepatrimoniale, în privința cărora părțile nu pot încheia o tranzacție), precum și în alin. (2) din același articol (litigiile ce țin de dreptul familiei și unele litigii de dreptul locativ).

În acest context, este salutabilă Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție [31] care stabilind o asemenea listă care, deși nu are caracter obligatoriu, totuși este luată în considerație de instanțele de judecată în procesul decizional. Astfel, lista litigiilor prevăzute de Legea cu privire la arbitraj ca fiind ne-arbitrabile, este completată prin Hotărârea Planului CSJ cu următoarele raporturi:

- în care una din părți este o autoritate publică (de contencios administrativ, rezultate din acte administrative, raporturile fiscale, vamale);
- pricinile în procedura insolvenței;
- litigiile ce privesc înstrăinarea bunurilor proprietății publice;
- litigiile referitoare la dreptul la viață și sănătate;
- litigiile privind drepturile nepatrimoniale ale proprietății intelectuale. Aspectele cu caracter patrimonial pot face obiectul examinării în arbitraj;
- alte litigii în privința cărora părțile nu pot încheia tranzacții.

Așadar, observăm că Hotărârea Plenumului *de principiu* nu exclude din lista litigiilor arbitrabile litigiile care ar putea apărea în procesul constituirii, funcționării sau lichidării societății comerciale [32], iar excepțiile făcute sunt clare și argumentate. Astfel, soluționarea litigiului cu participarea unei societăți insolubile nu poate fi examinată de arbitraj, dat fiind procedura concursuală, iar cu participarea unei autorități publice, din cauza procedurii de contencios administrativ.

Întru asigurarea unei ponderi mai mari a arbitrabilității litigiilor în materie de societăți comerciale, recomandăm preluarea experienței Germaniei: Institutul de Arbitraj German a elaborat un proiect de clauză arbitrală și Reguli suplimentare pentru litigiile în materie de societăți comerciale, recomandate a fi agreeate de către părți în vederea evitării diverselor interpretări privind arbitrabilitatea litigiului [33]. La fel, din 01 februarie 2017, Curtea Internațională de

Arbitraj Comercial (abreviată în limba rusă sub denumirea de “MKAS”) de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a FR a adoptat Regulile de arbitraj pentru litigiile corporative. Deși Regulile sunt destul de detaliate, acestea trebuie să fie aplicate împreună cu Regulile Internaționale de Arbitraj Comercial MKAS revizuite în 2017 sau, respectiv, Regulile de Arbitraj Intern MKAS din 2017.

În concluzie, faptul că litigiile în materie de societăți comerciale nu sunt incluse în lista litigiilor nearbitrabile reprezintă un factor pozitiv, indicarea expresă într-o lege a competenței instanțelor judecătorești asupra litigiilor civile. Totodată, prevederea legală ce stabilește că nu vor fi arbitrabile litigiile deferite instanței de judecată în coroborare cu prevederile legilor speciale ce atribuie anumite litigii în competența instanțelor de judecată, generează interpretări contradictorii. Astfel, dat fiind faptul că referirea litigiului instanței de judecată în sens larg *per se* nu exclude competența arbitrajului, doar excluderea expresă printr-o lege a competenței arbitrajului va exclude arbitrabilitatea litigiului. Suplimentar, în vederea promovării arbitrabilității litigiilor în materie de societăți comerciale, se recomandă elaborarea și includerea în legislația cu privire la arbitraj, precum și în Regulamentele instanțelor de arbitraj, reguli de soluționare a litigiilor în materie de societăți comerciale.

Referințe:

1. Codul de procedură civilă nr. 225/30.05.2003, art.5 alin.(3) prevede că „Renunțarea uneia dintre părți la dreptul de a se adresa în judecată prin încheierea în prealabil a unei convenții nu are efect juridic, cu excepția cazurilor de încheiere, în condițiile legii, a unei convenții arbitrale”.
2. MISTELIS, Loukas A.and BREKOULAKIS, Stavros L. eds, Arbitrability: International and Comparative Perspectives. In: *Kluwer Law International*, 2009, pp. 273-292.

3. CARBONNEAU, T., & JANSON, F. Cartesian Logic and Frontier Politics French and American Concepts of Arbitrability, 2 Tul. J. Int'l & Comp L. 194 (194); Julian, D.M., LEW, Loukas A., MISTELIS, Stefan M., KROLL. Comparative International Commercial Arbitration, Kluwer Law International. The Hague/London/New York, p. 187.

4. CHIUARIU, T., GIUREA, R. *Arbitrajul intern și internațional. Reglementare. Doctrină. Practică arbitrală și judiciară*. București: Universul Juridic, 2012, p. 56.

5. CRENCUȚA, L. Unele aspecte de noutate aduse de noul cod de procedură civilă din România. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 7, p. 40.

6. În conformitate cu Legea RM cu privire la arbitraj, arbitrajul poate decide asupra unui litigiu care a apărut din raporturile de drept civil în sens larg dintre părțile cu capacitate deplină de exercițiu, dacă litigiul a fost trimis, cu acordul părților, spre soluționare în arbitraj, cu excepția litigiilor în materii în care legea nu permite soluționarea lor pe calea arbitrajului.

7. IONESCU, Bogdan. *Abitrajul. Repere esențiale. Practica arbitrală comentată*. București: Universul Juridic, 2017, p.27.

8. LEW, Julian D.M., MISTELIS, Loukas A., KROLL, Stefan M. *Op. cit.*, p. 188.

9. Choice of venue in international arbitration, edited by Michael OSTROVE, Claudiu SALMON, Bette SHIFMAN, Oxford University Press, p. 4.

10. Legea 23-XVI cu privire la arbitraj, aprobată la 22.02.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.88-89/314 din 20.05.2008.

11. Legea 24-XVI cu privire la arbitrajul comercial internațional. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.88-89/314 din 20.05.2008.

12. CHIUARIU, T., GIUREA, Roxana. *Op. cit.*, p. 58.

13. Cu referire la acest criteriu susținem poziția expusă în literatura de specialitate, potrivit căreia „Simpla atribuire în competența instanțelor judecătorești a unor litigii patrimoniale nu exclude, în mod automat, posibilitatea soluționării acestora și pe calea arbitrajului (...) Formularea prin care se atribuie în competența instanțelor judecătorești anumite litigii trebuie scrutate cu toată atenția pentru a se vedea dacă are sau nu caracter imperativ. În cazul în care norma atributivă are caracter impera-

tiv, arbitrajul este exclus.” BACANU, I. Litigii arbitrabile. În: *Dreptul*, 2000, nr. 2, p. 21-43.

14. Арбитрабельность корпоративных споров в свете принятия Федерального закона «Об арбитраже (третейском разбирательстве) в Российской Федерации» (ЛЮБИМОВА, Е.Е.)//<http://xn----7sbba-j7auwnffhk.xn--p1ai/article/26124>.

15. În opinia autorilor, este de neînțeles motivul legiuitorului de a include în lista litigiilor corporative o activitate notarială.

16. Anumite categorii de litigii se pot rezolva mai ușor <http://www.tribuna.ro/stiri/economie/anumite-categorii-de-litigii-se-pot-rezolva-mai-u-sor-44287.html>, CRENGUȚA, Leaua. *Op. cit.*, p. 41.

17. Арбитрабельность корпоративных споров в свете принятия Федерального закона «Об арбитраже (третейском разбирательстве) в Российской Федерации» (ЛЮБИМОВА, Е.Е.)<http://xn----7sbba-j7auwnffhk.xn--p1ai/article/26124>

18. CRENGUȚA, Leaua. *Op. cit.*, p. 41.

19. Legea nr. 135-XVI privind societățile cu răspundere limitată, aprobată la 14.06.2007, art. 61 (1). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.127-130/548 din 17.08.2007.

20. Legea nr. 1134-XIII privind societățile pe acțiuni, aprobată la 02.07.1997, art. 28 (2), art. 36 (6). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-4/1 din 01.01.2008.

21. Legea nr. 1107 Codul civil al Republicii Moldova, aprobat la 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.

22. Legea nr. 845-XII cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, aprobată la 03.01.1992, art. 6, art. 8. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, nr. 2/3 din 1994.

23. Legea nr. 599 pentru aprobarea Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova, aprobat la 30.09.99. În: *Monitorul Oficial*, nr. 1-4/2, 11.01.2001.

24. Codul muncii nr. 154-XV din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.

25. Legea nr. 108 cu privire la gazele naturale, adoptată la 27.05.2016. În: *Monitorul Oficial*, nr. 193-203/415 din 08.07.2016.

26. Legea nr. 107 cu privire la energia electrică, adoptată la 27.05.2016. În: *Monitorul Oficial*, nr. 193-203/413 din 08.07.2016.

27. Legea nr. 461 privind piața produselor petroliere, aprobată la 30.07.2001. În: *Monitorul Oficial*, nr. 107/821 din 04.09.2001.

28. „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”.

29. CEDO, Hotărârea din 16 iulie 1971, în cauza Ringeisen c. Austriei, Seria A, art.13, paragr.94; Hotărârea din 29 mai 1986, în cauza Feldburgge c. Țărilor de Jos, Seria A, nr.99, paragr.26.

30. BĂIEȘU, A. „Rolul arbitrajului comercial internațional în înfăptuirea justiției. În: *Revista Națională de Drept*”, 2014, nr.7, p. 2.

31. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 2 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat Convenția de arbitraj din 30.03.2015. În: *Buletinul CSJ a RM*, 2015, nr. 6/4.

32. Jurisprudența Republicii cunoaște cazuri de scoatere a cererii de pe rol pe motiv că litigiul dintre administrator și societate nu este unul de muncă, ci rezultă din Acordul de Investiții, care are inserată clauza arbitrală// http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawc.php?id=50

33. HERTEL, Tilmann, COVI, Alessandro. (Herbert Smith Freehills). Arbitrability of shareholders disputes in Germany //<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/02/07/arbitrability-shareholder-disputes-germany/>

Prezentat la 16.10.2018